

بسم الله الرحمن الرحيم

کن-و-کادم، جامعه شناختی در آثار داستانی

**غلام حسین ساعدی**

تالیف: پیژن اسدی مقدم

|                       |                                                                              |
|-----------------------|------------------------------------------------------------------------------|
| سرشناسه :             | اسدی مقدم، بیژن، ۱۳۳۲ -                                                      |
| عنوان و نام پدیدآور : | کندوکاوی جامعه‌شناختی در آثار داستانی غلامحسین ساعدی / تألیف بیژن اسدی مقدم. |
| مشخصات نشر :          | اردبیل: نگین سیلان، ۱۳۹۶.                                                    |
| مشخصات ظاهری :        | ۱۹۴ ص.                                                                       |
| شابک :                | ۹۶۴۰۳۴۱۱-۶۰۰-۹۷۸                                                             |
| وضعیت فهرست نویسی :   | فیبأ                                                                         |
| یادداشت :             | کتابنامه: ص. ۷۸ - ۸۲                                                         |
| موضوع :               | ساعدی، غلامحسین، ۱۳۱۴ - ۱۳۶۴ -- نقد و تفسیر                                  |
| موضوع :               | Saidi, Ghulam Husayn -- Criticism and interpretation                         |
| موضوع :               | داستان‌های کوتاه فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد                              |
| موضوع :               | Short stories, Persian -- History and criticism -- 14th century              |
| موضوع :               | نویسندگان ایرانی -- قرن ۱۴ -- نقد و تفسیر                                    |
| موضوع :               | Authors, Iranian -- Criticism and interpretation -- 14th century             |
| رده بندی کنگره :      | ۸۲P۱۱-۹۵۴۹:۱۳۹۶                                                              |
| رده بندی دیویی :      | ۱۰۳۸                                                                         |
| شماره کتابشناسی ملی : | ۴۹۷۳۷۰                                                                       |

● عنوان کتاب: کندوکاوی جامعه‌شناختی در آثار داستانی غلامحسین ساعدی

● مولف: بیژن اسدی مقدم

● ناشر: نگین سیلان

● تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

● قیمت: ۲۰۰۰۰۰ ریال

● نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۷

● شابک: ۹-۱۶۴-۴۳۱-۶۰۰-۹۷۸

# فهرست مطالب

صفحه

|                                          |                                                   |
|------------------------------------------|---------------------------------------------------|
| ۵                                        | ..... پیشگفتار                                    |
| ۷                                        | ..... مقدمه                                       |
| <b>بخش اول: جامعه مدرن و آفرینش ادبی</b> |                                                   |
| ۱۴                                       | ..... درآمدی بر حوزه نقد جامعه شناختی آثار ادبی   |
| ۲۱                                       | ..... نظام کاپیتالیستی و جهان و قطب               |
| ۲۷                                       | ..... ایران و مناسبات سرمایه دار                  |
| ۳۲                                       | ..... انقلاب مشروطیت عرصه جدال فراسیران آینه و نو |
| ۳۴                                       | ..... برآمدن رضاخان و سرآغاز تجدد در ایران        |
| ۳۶                                       | ..... نهضت ملی شدن صنعت نفت                       |
| ۳۹                                       | ..... جامعه ایران در پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲   |
| ۴۳                                       | ..... موقعیت اجتماعی ایران در بعد از کودتا        |
| ۴۶                                       | ..... جهان نگرى طبقه متوسط جدید ایران             |
| ۵۴                                       | ..... جامعه شناسی ادبیات در ایران                 |
| ۵۸                                       | ..... ساعدی در اوج ادبیات مقاومت                  |

## بخش دوم: ساختارهای معنادار در آثار داستانی غلامحسین ساعدی

|    |                                                                           |
|----|---------------------------------------------------------------------------|
| ۶۹ | ..... عزاداران بیل: سیمای شخصیت تاریخی مردم ایران                         |
| ۷۸ | ..... شب نشینی باشکوه: نقد طبقه متوسط جدید                                |
| ۸۵ | ..... آشفته حالان بیدار بخت: استبداد، ناقض امنیت بنیادین انسان            |
| ۹۵ | ..... واژه های بی نام و نشان: نیهیلیسم برخاسته از تقابل آرمانها و واقعیات |

- ۱۱۰ ..... دندیل: رابطه انسان هویت باخته و استعمار نو
- ۱۲۲ ..... خانه های شهر ری: روایت جامعه کودتا زده
- ۱۳۳ ..... ترس و لرز: تداوم مناسبات پیش مدرن
- ۱۴۲ ..... گور و گهواره: کالبدشکافی جامعه متجددمآب

### بخش سوم: ادبیات رئالیستی، نقد حال و گمانه زنی برای آینده

- ۱۵۵ ..... ادبیات رئالیستی، نقد حال و ...

### بخش پایانی: پیوست و منابع

- ۱۷۵ ..... سالشمار زندگی غلامحسین ساعدی
- ۱۸۳ ..... منابع
- ۱۸۷ ..... پی نوشت ها

## پیشگفتار

اگر هنر و ادبیات تبلور و تجسم حیات اجتماعی یک قوم، طبقه اجتماعی یا ملت است که از طریق درک بلاواسطه و مداخله فردیت خلای مترمندی نو پدید آمده ثبت و ضبط شده و به منصه ظهور رسیده است، پس ادعای اینکه از لابلای آثار هنری و ادبی می‌توان به فهمی دقیق و عمیق از روحیات، وضعیت مادی و فکری، خواسته‌ها و مطالبات، منش و رفتار و پرسش‌های انسانی مطرح شده برای جامعه‌ای فرضی دست یافت، دور از واقع به نظر نمی‌رسد. چه، ادبیات یک قوم تمام نمای زندگی آنان است که با بازتاب کلیت آن حیات اجتماعی به شکلی تخیلی و غیر مفهومی، در حقیقت آن قوم را در حد فاصل میان خودآگاه و ناخودآگاه خویش با مرزهای ناپیموده‌ای از زندگی اجتماعی و عرصه شناخت و آگاهی جمعی آشنا کرده و این چنین رسالت راهبری جوامع به سوی ترقی و پیشرفت و برخورداری از زیستی انسانی و درخور شأن انسان را ایفا می‌کند.

غلامحسین ساعدی از جمله نویسندگان و نمایشنامه‌پردازان برجسته معاصر ایران است که یک تنه فضای گسترده‌ای از یک عصر تاریخی پرفراز و نشیب این مرز و بوم را تشکیل داده و فوران خلاقیت سترگ او در یکی از عظیم‌ترین و حساس‌ترین برش‌های تاریخ کشور - یعنی در گیر و دار گذار از سنت به مدرنیته در بعد از شهریور ۱۳۲۰ و بحبوحه شکست نیروهای چپ‌گرا و جبهه ملی در راهبری این انتقال و تسلط دوباره استبداد شاهنشاهی در ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ - به آفرینش‌های متعدد در عرصه‌های

داستان و نمایشنامه انجامیده است. در واقع آنچه ساعدی در لابلای آثار ادبی اش مصرانه پیگیری کرده پاسخگویی به چرایی این شکست بزرگ ملی و از کف رفتن آسان فرصت طلایی پیش آمده برای کنده شدن از قید و بند سنت های واپسمانده و نیل به دستاوردهای دنیای مدرن بوده که در این مسیر دستاوردهای گرانبهایی را نیز خلق و در معرض آزمون تاریخ و نیز نسل های بعد از خود قرار داده تا چراغ راه پرمخاطره شان باشد.

در آغاز بر خود لازم می دانم از تمامی اساتید، سروران و دوستان ارجمندم که در مقاطع مختلف و در بخش بخش این کار تحقیقاتی به نحوی نگارنده را در امر تنظیم و تدوین یاری و مساعدت کرده اند، مراتب تشکر و سپاسگزاران حریف را ابراز کنم بویژه از:

جناب آقای دکتر حسن حبیبی، استاد ممتاز و بسیار ارزشمند گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز که دلسوزانه و بیدریغ قسمتی را اوقات گرانبهای عمر پر ارج خویش را صرف مطالعه نوشته های اولیه و نهایی این کتاب کرده اند.

جناب آقای دکتر حسین بنی فاطمه، هوشمند، توانمند و خوش نام گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز که هم به عنوان مدیر گروه و هم به مثابه مشاور نقش اساسی در بسامان رسیدن این پژوهش ایفا نموده اند.

خانم دکتر مینو امیرقاسمی استاد خوش فکر و ادیب گروه علوم اجتماعی دانشگاه تبریز که در مقاطع مختلف از خزان فکر و ادب شان بهره مند شده و نوشته حاضر را با مسورات عالی به سرانجام رسانده ام. تک تک اساتید گروه علوم اجتماعی و سایر دیسپلین های علمی دانشگاه تبریز که در طول تحصیلات عالی آموخته هایم را به تمامی مرهون آنان هستم.

دوستان بسیار عزیزم آقایان سیاوش سکاک، حمداله نادری، ناصر مسبوقی، هادی میرزائی و ایوب تقوی طلب که در تهیه منابع، ویرایش و ارائه نقطه نظرهای ارزشمند یار و یاورم بوده اند.

<sup>۱</sup> این کتاب برگرفته از پایان نامه تحصیلی مقطع فوق لیسانس اینجانب در دانشگاه تبریز می باشد که جناب آقای دکتر حریری سمت استاد راهنما، جناب آقای دکتر بنی فاطمه سمت استاد مشاور و سرکار خانم دکتر مینو امیرقاسمی سمت داور را در آن ایفا نموده اند.

همسر و فرزندانم که با گذشت و صبوری این امکان را فراهم آوردند تا در این مدت قسمت اعظم وقت و زندگی مشترک مان را صرف کار پژوهشی کرده و در واقع به خود اختصاص دهم. و نیز از هنرمند گرامی اردبیلی جناب آقای مهندس امیرعلی مقصودی که زحمت طراحی روی جلد و صفحه آرایی را تقبل کرده اند و نیز آقای شاپور ابری که کار سخت تایپ و تصحیح کتاب را بدوش کشیده و به نحوی مطلوب آن را به سرانجام رسانده اند، تشکر می نمایم.

www.ketab.ir